

Psk. Dan.
Pınar YAVUZ
MEB, Çanakkale, Türkiye
E- Mail : pinaryavuz17@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0001-7345-3121

Dr. Öğr. Gör.
Umut ŞAH
Işık Üniversitesi Psikoloji Bölümü,
İstanbul, Türkiye
E- Mail : umutsahh@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-5376-0965

Araştırma Makalesi

Geliş/Received : 12.08.2020
Kabul/Accepted : 06.10.2020

Research Paper

DOI: 10.47793/hp.803866

Farklı Cinsel Yönelimlerden Bireylerin Romantik Aşka Dair Söylemleri*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de yaşayan farklı cinsel yönelimlerden bireylerin “romantik aşka” dair açıklamalarını hangi söylemsel kaynaklara dayandırdıklarını incelemektir. Çalışmanın katılımcılarını 21-43 yaş arası, farklı cinsel yönelimlerden 15 kişi oluşturmaktadır. Her bir katılımcıyla bireysel olarak gerçekleştirilen görüşmeler, katılımcıların onayı dahilinde ses kaydedilmiş ve ardından birebir şekilde yazıya geçirilmiştir. Görüşme metinleri, Wetherell ve Potter (1988) tarafından geliştirilen “açıklayıcı repertuarlar” yaklaşımı çerçevesinde analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, katılımcıların romantik aşka dair açıklamalarına kaynaklık eden yedi farklı açıklayıcı repertuara ulaşılmıştır: Sevgiden farklı olarak aşk, ilk aşk, stratejiye dayanan aşk, bilinmezlikten beslenen aşk, işlevselliği etkileyen aşk, ihtiyaç olarak aşk ve heteroseksüel olmayan aşk. Bulgulara genel olarak bakıldığında, romantik aşkın farklı alanlarda ve farklı söylemsel bağlamlarda yansımaları olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, romantik aşk, egemen kültürün ataerkil düzeni içinde, toplumsal cinsiyet normlarının, heteronormatif söylemlerin ve popüler kültürün şekillendirdiği aşk temsilleriyle ve öznel deneyimlerle yoğrulurken tek bir düzlemde onu tanımlamaya çalışmak mümkün görünmemektedir.

Anahtar Kelimeler: *romantik aşk, kültür, söylem, cinsel yönelim, açıklayıcı repertuarlar*

The Discourses of Individuals From Different Sexual Orientations On Romantic Love

ABSTRACT

The aim of this study is to examine how individuals from different sexual orientations living in Turkey construct the meaning of “romantic love” and on which discursive resources they base their explanations. The participants of the study consist of 15 individuals from different sexual orientations between the ages of 21-43. The interviews were conducted individually, recorded with the approval of the participants, and then transcribed. Interview texts were analyzed within the framework of the “interpretative repertoires” approach developed by Wetherell and Potter (1988). As a result of the analysis, seven interpretative repertoires are obtained; ‘love as opposed affection’, ‘first love’, ‘love based on strategy’, ‘love fed by obscurity’, ‘love affecting functionality’, ‘love as need’ and ‘non-heterosexual love’. When the findings are examined, it is observed that romantic love has reflections in different fields and different discursive contexts. As a result, while romantic love, in the patriarchal order of dominant culture, is molded by the love representations and subjective experiences shaped by gender norms, heteronormative discourses and popular culture, it does not seem to be possible to define it in a single way.

Keywords: *romantic love, culture, discourse, sexual orientation, interpretative repertoires*

* Bu makale, birinci yazarın, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Programı'nda ikinci yazarın danışmanlığında hazırladığı "Farklı Cinsel Yönelimlerden Bireylerin Romantik Aşka İlişkin Söylemleri" (2019) başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

GİRİŞ

Günümüzde popüler dünyayı en çok meşgul eden konuların başında aşk gelmektedir. Kültürel üretimin büyük çoğunluğu aşk temsilleriyle dolu olmasına ve neredeyse çoğu kişi tarafından bilinmesine ve deneyimlenmesine rağmen aşk, ancak yakın bir geçmişte psikolojik araştırmaların konusu olmaya başlamıştır. Aşkın kökenleri ve dinamiklerinin uzun yıllar araştırmalara konu olmayışını Reik (2006), psikolojinin saplantılı düşünceleri, eylemleri, alışkanlıkları, vb. incelediğini fakat tüm insanlığın deneyimi olan aşkın kökeninin araştırılmamasını eleştirmektedir.

Thorne, Hegarty ve Hepper'a (2019) göre, 1970'lerden itibaren aşk ilişkilerine dair araştırmalar çoğalmıştır. Ancak teori ve yöntemleri çoğunlukla heteronormatif kültürel bağlamda kalmıştır. Heteronormatif bakış açısında, heteroseksüellik tek doğal ve normal yönelim olarak görülürken, diğer cinsel yönelimler "anormal" olarak damgalanmaktadır (Morin, 1977). Bu çerçevede, aşka dair çalışmalar da büyük oranda heteroseksüeller arasındaki aşk ilişkilerine odaklanmıştır. 1980'lerde, Hazan ve Shaver'ın (1987, 1990) bağlanma teorisini dayanan yaklaşımları ve Stenberg'in (1986) "Üçgen Aşk Kuramı" gibi kuramlar ortaya çıkmıştır. Aşkla ilgili yapılan bu ilk dönem çalışmaların büyük bölümü, araştırma sonuçlarının heteroseksüellere genellenebileceğini vurgulamaktadır. Bu araştırmaların katılımcıları içinde heteroseksüellerin yanı sıra gey, lezbiyen ve biseksüellerin de bulunmasına karşın, toplumdaki herkesin heteroseksüel olduğu varsayımıyla, genellemeler de heteroseksüellere yönelik yapılmıştır. 1990'larda, LGBTİ hareketinin güçlenmesi ve diğer toplumsal dönüşümlerle birlikte (Terry, 1999), bu geleneksel heteronormatif bakış açısı sorgulanmaya başlamış ve heteroseksüel olmayan katılımcıların da açık bir şekilde araştırmalarda yer alması sağlanarak aşka dair daha kapsayıcı çalışmalar yapılabilir hale gelmiştir (Thorne, Hegarty ve Hepper, 2019). Bu çalışmada da heteronormatif bakış açısının dışına çıkılmaya çalışılmış ve tüm cinsel yönelimlerden katılımcıların aşka dair anlamlandırmaları inceleme konusu edilmiştir.

Romantik Aşk

Aşk, genel olarak, kişilerin birbirlerine karşı güçlü bir çekim duyması, duygularını derinleştirilmesi ve birlikteliği devam ettirmek konusunda istekli olması şeklinde tanımlanabilir. Aşık olma deneyiminde, sevilen kişinin sıklıkla düşünülmesi, duyguların yoğunlaşması ve fiziksel uyarılma söz konusudur (Hendrick, 2016). Bununla birlikte, birçok kuramcının aşkı farklı şekillerde tarif ettiği görülmektedir. Örneğin, Becker (1997), romantik aşkın bireylere kahraman olduğu hissi veren, yaşamın varoluşsal anlamını görme ve kutsal bir şeyle birleşme gereksinimimizi karşılama şekillerinden biri olduğunu söylerken; Reik (2006) ise aşkın bir iyileşme girişimi ve egonun bilinçdışı huzursuzluğundan kurtulma çabası olduğunu söylemektedir. Aşkın başlangıç döneminde kişilerde içsel hoşnutsuzluk ve huzursuzluğun belirleyici olduğunu, aşık olduğunda ise bu sıkıcı egonun eriyerek bir başkasının parçası haline geldiğini belirtmektedir. Botton'a (2005) göre aşk, bireyin benliğinin sürekli onaylanması anlamına gelmektedir ve hatta aşk olmadan kimlik edinme yeteneğinin kaybedileceğini söylemektedir. Dinlerde Tanrı'nın bakışının önemli olmasını varoluşun onaylanması ve gözlenir olmakla ilişkilendirerek, aşkın da bir başkasının gözünde varlığımıza meşruluk kazandıracağını be-

lırtmaktadır. Johnson (2001), bir bilmeceye benzettiği romantik aşkı, bilinçdışının keşfedilmemiş derinliklerinden, anlamlandırılmayan parçalarından gelen bir enerji sistemi olarak tanımlamaktadır. Romantik aşkın bu denetimsiz özelliğinin onun gerçek doğası hakkındaki en önemli ipucu olduğunu belirtmektedir. Uğurlu ve Şakiroğlu (2013) ise daha farklı bir noktadan hareketle, aşkı, üreme motivasyonunun kaynaklık ettiği çiftleşme arzusuyla şekillenen bir süreç olarak tanımlamaktadırlar. Üremek için insanların çevrelerinde birçok olasılık olmasına karşın, yalnızca bir tanesine odaklanılır ve çiftleşmek için o kişiye yöneliriz. Yani aşk yaşamın devamlılığının sürdürülebilmesi, genlerin geleceğe taşınabilmesi için doğal bir gereksinimdir. Diğer yandan, Badiou (2011) aşkın yalnızca cinselliğe indirgenmesi ya da kutsallaştırılması yerine yaşanan an içinde oluşan bir şey olarak tasarlanması ve bu doğrultuda araştırılması gerektiğini söylemektedir. Ona göre aşk sadece bir tesadüf ya da karşılaşma değil bir inşadır ve süreç gerektirmektedir.

Aşkla ilgili bilimsel araştırmaların büyük bölümü aşkın karmaşık bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü her zaman aynı şekilde yaşanmamaktadır (Baugman ve Derow, 2017). Aşkın karmaşık oluşu ve çok farklı yaşantı ve duyguyu içermesinin yanı sıra incelenmesindeki en büyük engellerden biri, bu kavramın gelişigüzel kullanılmasıdır. Bu nedenle araştırmacılar aşkın farklı çeşitlerini ayırmak ve tanımlamak için uzun zaman harcamışlardır (Wilson ve McLaughlin, 2002).

Aşk fenomeninin psikoloji çalışmalarına girmesiyle beraber aşkın türleri ve bileşenleri araştırmacılar tarafından sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede, örneğin, Rubin (1970) daha önceki tek boyutlu açıklamalardan farklı olarak “aşk” ve “hoşlanma” arasında bir ayırım ortaya koymuştur. Hoşlanma ve aşkın benzerlikleri olduğunu fakat farklı duygu, düşünce ve davranışları içerdiğini belirtmiştir. Hazan ve Shaver (1987, 1990) ise romantik ilişkilerin bir “bağlanma” olarak ele alınabileceğini ve belirledikleri bağlanma stilleri ile romantik ilişkilerdeki bağlanma arasında benzerlikler olduğunu öne sürmüşlerdir. Buna göre, üç romantik bağlanma tarzının söz konusu olduğunu dile getirmişlerdir; güvenli bağlanma, kaygılı/kararsız bağlanma, kaçınan bağlanma.

Aşkı çok boyutlu olarak ele alan Lee (1977), aşkı üç birincil ve üç ikincil olmak üzere altı farklı kategoriye ayırmaktadır. Bu kategoriler üzerinden yaptığı analizi ise renkler üzerinden açıklamaktadır. Kırmızı, sarı ve mavi olmak üzere üç ana rengin karışımlarından sınırsız renkler elde edilebileceği gibi sınırsız aşk stillerinin de oluşabileceğini belirtmektedir. Kuramında başlıca aşk renklerini yani birincil aşk stillerini tutkulu aşk (eros), arkadaşça aşk (storge) ve oyun gibi aşk (ludus) olarak tanımlamıştır. Lee, bu üç birincil aşk stilinin bir araya gelmesiyle ikincil renkler olarak tanımladığı aşk stillerinin oluşabileceğini söylemiştir. Bunları da sahiplenici aşk (mania), mantıklı aşk (pragma) ve özgeci aşk (agape) olarak tanımlanmıştır. Lee'nin aşkla ilgili sınıflandırması, aşka ilişkin yapılan diğer sınıflamalarla benzeştiği ve aşkı çok boyutlu olarak ele aldığı için, ilişkilerdeki birçok dinamiği de açıklayabilmektedir (Büyüksahin, 2004).

Sternberg (1986), “üçgen aşk teorisi” kapsamında, aşkı “tutku, yakınlık ve bağlanma” unsurlarının ne oranda ilişkide bulunduğuna göre sınıflandırarak sekiz farklı aşk türü tanımlamıştır. Aşkın

üç bileşenin de bulunmadığı ilişkiyi aşksız aşk; içinde yalnız yakınlık olan ilişki türünü hoşlanma; içinde yalnız tutku içeren ilişkiyi delicesine aşk; içinde yalnız bağlılık bulunan ilişkiyi boş aşk; yakınlık ve tutkunun öncelikli olduğu ilişkiyi romantik aşk; tutku ve bağlılığın hüküm sürdüğü Hollywood usulü ilişkiyi budalaca aşk; bağlılık ve yakınlık bileşenlerinin olduğu tutku içermeyen ilişkiyi dostça aşk; yakınlık, tutku ve bağlılık bileşenlerinin üçünün de yer aldığı ilişkiyi ise kusursuz aşk olarak sınıflandırmıştır. İlerleyen yıllarda, Sternberg (2000), “üçgen aşk teorisi” nin aşk türlerini sistemleştirmekle birlikte insanların birbirlerine neden aşık olduğunu ya da aşk ilişkisini nasıl sürdürebildiğini açıklamakta yetersiz kaldığını belirtmiş ve 1990’larda mesleki uygulamalarında sıklıkla dinlediği yirmi beş öyküyü sistemleştirerek “aşkın bir öykü olduğu” görüşünü formüleştirmiştir. Buna göre, benzer öykülere sahip olan kişilerin birbirlerine ve öykülerindeki rolleri tamamlayan kişilere aşık olma eğiliminde olduğunu; dolayısıyla öyküleri farklı olan kişilerin ilişkilerinin ve bu ilişkilerin temelindeki aşkın tehdit altında olduğunu öne sürmüştür.

Bireylerin aşık olmalarına neden olan, romantik seçimlerini etkileyen faktörler üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalarda (algılanan) benzerlik, fiziksel çekicilik, statü, coğrafi yakınlık, uyarılma gibi değişkenler incelenmiş ve evrensel düzeyde genellenebilecek bulgulara ulaşılmaya çalışılmıştır (örn. Montoya, Horton ve Kirchner, 2008; Cunningham, 1986; Cunningham ve ark., 1995; Langlois ve Roggman, 1990; Feingold, 1990; Regan ve Bercheid, 1997; Curtis ve Miller, 1986). Bu araştırmaların dışında aşkın dinamikleri bilinçdışı süreçler ışığında da açıklanmaya çalışılmıştır (örn. Kernberg, 1974; Reik, 2006). Diğer yandan, sosyal rol kuramı, erkeklerin ve kadınların romantik seçimlerindeki farklılıkların evrensel ve sabit olmadığını, onlara biçilen sosyal rollere göre şekillendiğini ortaya koymuştur (Eagly & Wood, 1999). Yani bireyler, çoğunlukla, içinde yaşadıkları toplumun cinsiyet kalıpyargılarına uygun özellikte davranan bireyleri çekici bulmaktadırlar. Dahası, bireylerin aşk deneyimleri ve bu deneyimleri anlamlandırma biçimleri aşka ilişkin inançlardan ve cinsiyet kalıpyargılarından fazlaca etkilenmektedir. Örneğin, kadınların doğal olarak “sevecen”, “ilişkisel” ve duygusal” oldukları, erkeklerin ise “rekabetçi”, “bağımsız” ve “duygusal olmayan” varlıklar oldukları şeklindeki inançlar, aşk ve sevgi olgularının “kadınslaştırılması” na yol açmakta ve bu da aşkın anlamlandırılma biçimlerini etkilemektedir (Noller, 1996).

Aşk, Kültür ve Söylem

Evrimsel psikoloji, romantik aşkın evrensel olduğunu ve evrimsel/biyolojik temellere dayandığını iddia etmekteyken; kültürel psikoloji ve sosyal inşacı yaklaşımlar aşka dair anlamların, aşık olma deneyiminin ve aşkın ifade edilme biçimlerinin kültürel ve söylemsel olarak şekillendiğini ortaya koymaktadır. Buna göre, örneğin, kimi kültürlerde aşk kabul edilebilir ve normal bir duygu olarak görülürken kimi kültürlerde örtük ve kontrol altında tutulması gereken bir deneyim olarak görülmektedir (Beall ve Sternberg, 1995). Bazı kültürlerde insanlar aşklarını açık ve doğrudan ifade edebilirken bazı kültürlerde örtük ve dolaylı yollardan ifade etmektedirler (Karandashev, 2015). Romantik aşk deneyimi ya da aşk tanımının bireyci ve toplulukçu kültürlerde değişkenlik gösterebildiğini ortaya koyan birçok araştırma yapılmıştır. Örneğin; Dion ve Dion (1993) Toronto’da üniversite öğrencilerinin Asya kökenli (Çin, Kore, Vietnam, Pakistan), Avrupa kökenli (İskandinav, İspanyol,

Alman, Polonyalı) ve Anglo-Kelt kökenli olmalarına dayalı olarak aşk ile ilgili farklı tutumları olduğunu göstermişlerdir.

Sosyal inşacı yaklaşım ise kültürel farklılıkları incelemekle sınırlı kalmamış ve daha radikal bir bakış açısı ortaya koymuştur. Bu yaklaşıma göre, “gerçeklik”, tarihsel süreç içerisinde sosyal etkileşimlerle kolektif bir şekilde inşa edilir. Bu açıdan, gerçekliğe dair tüm varsayımlarımız ve kabullerimiz, tarihsel ve kültürel bağlamın izlerini taşır (Burr, 2012). Bu çerçevede, aşkın “ne olduğu” na dair fikirler ve kabuller de belirli bir toplumsal, kültürel ve/veya tarihsel bağlamda hakim olan söylemlerle ve ideolojilerle şekillenmektedir. Özellikle popüler kültür ve medyanın bu noktada önemli bir etkisi olduğu söylenebilir; örneğin, günümüzde aşkın bir tüketim biçimine dönüştürülmesinde, tüketim ideolojisini sürekli kitlelere pompalayan popüler kültür ve medyanın rolü büyüktür (Ayvaz, 2017; Sezgin, 2013). Böylece aşkın nasıl yaşanması ve sürdürülmesi gerektiğine dair yerleşik anlamlar ve uygulamalar inşa edilmekte; bireyler de gündelik etkileşimlerinde bu söylemleri kullanmakta ve yeniden üretmektedirler. Bu açıdan aşk da tüm diğer olgular gibi sosyal bir inşadır (Pines, 2017). Farklı söylemsel bağlamlarda farklı şekillerde inşa edilen aşk; benlik, toplumsal cinsiyet, cinsellik, öznellik, tüketim, vb. birçok olguyla iç içe geçerek işleyen karmaşık bir fenomen olarak karşımıza çıkmaktadır. Dahası, kültür ve zaman değiştikçe aşka ve onun “doğasına” ilişkin söylemler ve anlamlar da değişmektedir (Beall & Sternberg, 1995). Aşka ilişkin çalışmalar ve aşkı açıklamaya yönelik kuramlar arasında ortak bir dile ulaşılamamış olması da bu durumu göstermektedir.

Buradan hareketle, bu çalışmada, sosyal inşacı bir perspektifle, Türkiye bağlamında aşkın nasıl anlamlandırıldığı ve aşka dair açıklamaların nasıl inşa edildiği inceleme konusu edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, farklı cinsel yönelimlerden bireylerin aşkı nasıl ve ne şekilde açıkladıkları ve bu açıklamalarını hangi söylemsel kaynaklara dayandırdıkları anlaşılmalı çalışılmıştır.

YÖNTEM

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları; Çanakkale ilinde yaşayan, 21-43 yaş aralığında bulunan ve aşk deneyimi olan 15 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların yedisi kendisini kadın olarak, diğer sekizi ise erkek olarak tanımlamıştır. Dokuz kişi cinsel yönelimini heteroseksüel olarak belirtmişken, iki kişi lezbiyen, üç kişi gey ve bir kişi de biseksüel olarak belirtmiştir (bkz. Tablo 1). Katılımcılara kartopu yöntemiyle ulaşılmış, çalışma hakkında bilgi verilmiş ve gönüllü olanlar çalışmaya katılmışlardır.

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Bilgiler

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Cinsel yönelim
K1	Kadın	29	Lezbiyen
K2	Kadın	25	Heteroseksüel
K3	Erkek	24	Heteroseksüel
K4	Kadın	25	Lezbiyen
K5	Erkek	21	Gey

K6	Kadın	43	Heteroseksüel
K7	Erkek	27	Heteroseksüel
K8	Kadın	32	Heteroseksüel
K9	Kadın	28	Biseksüel
K10	Erkek	21	Gey
K11	Erkek	43	Heteroseksüel
K12	Erkek	26	Heteroseksüel
K13	Erkek	24	Heteroseksüel
K14	Kadın	28	Heteroseksüel
K15	Erkek	29	Gey

Uygulama

Çalışma kapsamında, katılımcılarla yarı-yapılandırılmış bireysel görüşmeler yapılmıştır. Görüşme öncesinde katılımcılara çalışma hakkında bilgilendirme yapılmış, görüşmelerin ses kaydına alınacağı bildirilmiş ve çalışmaya katılmak istediklerine dair sözlü onamları alınmıştır. Görüşmelerin yapılabilmesi için her katılımcı ile uygun bir zaman ve gürültüsüz bir mekân belirlenmiştir. Görüşmeler, aşağıdaki sorular üzerinden yarı-yapılandırılmış tarzda yürütülmüştür:

1. Aşk nedir sizce? Aşkı nasıl tarif edersiniz?
2. Daha önce aşk deneyiminiz oldu mu? Nasıldı?
3. Aşk ilişkisi sizce nasıl olmalı?
4. Zamanla aşka ilişkin fikirleriniz değişti mi?
5. Cinsel yöneliminizin aşkla ilgili düşüncelerinize bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?

Çalışmanın amacına uygun olarak önceden belirlenen bu soruların işlevliliğinin test edilmesi amacıyla esas görüşmelerden önce *iki pilot görüşme* yapılmıştır. Yapılan bu pilot görüşmelerde, görüşmelerin akışında bir problem olmadığı ve soruların amaca uygun bir şekilde işlediği görülerek esas görüşmelere geçilmiştir. Esas görüşmeler 22 Şubat 2019 ile 14 Nisan 2019 tarihleri arasında yapılmış; görüşmelerin en kısası 30 dakika en uzununu ise 65 dakika sürmüştür. Tüm görüşme kayıtları birebir şekilde yazıya geçirilmiş, ancak katılımcılara ilişkin kişisel bilgiler anonimleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Bu çalışma, niteliksel araştırma yaklaşımlarından biri olan söylem analizi ile gerçekleştirilmiştir. Söylem analizi, sosyal pratiklerde söylemlerin nasıl inşa edildiği ve karşılıklı etkileşimlerde insanların gerçekliğe ilişkin farklı açıklama biçimlerini nasıl bir araya getirdikleriyle ilgilenmektedir. Söylem analizinin analitik kavramlarından biri olan “açıklayıcı repertuarlar”; insanların belirli bir olguya dair açıklamalarına kaynaklık eden ve meşrulaştırma, dayanak gösterme, mazeret bulma, vb. işlevleri olan söylemsel kaynaklardır. Bir repertuar kültürel/toplumsal olarak ulaşılabilir olan tek bir açıklamayı içerebileceği gibi birbirine alternatif olan farklı açıklamaları da içerebilir. Bu durum, insanların gerçekliği her yeni etkileşim bağlamında yeniden ve farklı biçimlerde inşa edebildiği anlamına gelmektedir (Wetherell ve Potter, 1988; Burr, 2012).

Analiz aşamasında, tüm görüşme metinleri tekrar tekrar okunarak mevcut veriye derinlemesine bir şekilde hakim hale gelinmektedir. Böylece, konuşmalarda tekrarlayan açıklama biçimlerinin neler olduğu, bunların nasıl gerekçelendirildiği, ne tür metaforların ve ikilemlerin mevcut olduğu görülebilmektedir. İncelenen olguyu birbirlerinden farklı biçimlerde inşa eden/tanımlayan açıklama biçimlerinin netleştirilmesiyle birlikte *açıklayıcı repertuarlara* ulaşılabilmektedir (Wetherell ve Potter, 1988; Potter ve Wetherell, 1995).

BULGULAR

Görüşmelerin analizi sonucunda, katılımcıların romantik aşk ile ilgili konuşmalarına kaynaklık eden yedi farklı açıklayıcı repertuara ulaşılmıştır. Bunlar; “sevgiden farklı olarak aşk”, “ilk aşk”, “stratejiye dayanan aşk”, “bilinmezlikten beslenen aşk”, “işlevselliği etkileyen aşk”, “ihtiyaç olarak aşk” ve “heteroseksüel olmayan aşk” tür.

Analiz sonuçları sunulurken verilen alıntılarda katılımcılar “K” harfi, araştırmacı ise “A” harfi ile gösterilmiştir. Her bir alıntının başında katılımcıların yaşı, cinsiyeti ve cinsel yönelimi hakkında bilgi verilmiştir. Alıntılarda önemli olan noktaların altı çizilerek vurgulanmıştır.

Sevgiden Farklı Olarak Aşk

Görüşmelere bakıldığında, katılımcıların aşka ilişkin açıklamalarında aşkı öncelikle “sevgi” ile kıyaslayarak konuştukları ve bu kıyaslamada da aşkı sevgiye göre “geçici, anlık, yalan, bencil, basit, insanın kendini eğlendirme biçimi” şeklinde tanımladıkları söylenebilir. Örneğin, aşağıdaki ilk alıntıda katılımcı K12, aşk ile sevgiyi birbirinden ayırmakta ve aşkı gelip geçici bir durum olarak tanımlamaktadır. Sonraki alıntıda ise katılımcı K5, geçici olduğu ön kabulüyle aşka inanmadığını söylemekte; saygı ve sevgiyi kalıcılık açısından aşktan ayırmaktadır.

Alıntı-1 (K12, erkek, 26 yaşında, heteroseksüel)

K12: Bence aşk nasıl desem bazı insanlar sevgi ve aşkı aynı tutuyo bir tutuyo bence bir değil sevgi farklı şimdi aşkın ben gelip geçici olduğuna inanıyorum anlık olduğuna inanıyorum ama sevgi öyle değil aşk bence anlık olan bir şey yoldan görürken birine bile aşık olabiliyosun heves bence bu yüzden pek de benlik bi şey değil açıkçası

A: Aşkın gelip geçici olmasından dolayı mı böyle düşünüyorsunuz

K: Aynen öyle ben sevgiden yanayım çünkü sevgi emek gerektiriyor o yüzden sevgi daha önemli benim için

Alıntı-2 (K5, erkek, 21 yaşında, gey)

K5: Bence birisine aşık olmak demek bence ee tam düşüncemi nasıl izah ediyim bilmiyorum ama ee ulaşamazsın ya bi insana ve birisini çok beğenirsin onunla zaman geçirirsin vesaire artık ona bağlanmaya başlarsın onu istersin ya ona ulaşma bi şeyler yaşama çok zordur ya bence aşk ordan başlıyo ya birisini elde etme birisine sahip olmak birisini hayatına almak yavaştan artık bağlılık derecesinde aşk demektir tam aşka inanıyo musunuz derken dersiniz inanmıyorum neden çünkü aşk benim düşüncemde düşündüğüm kadarıyla gelip geçicidir saygı

ve sevgi gerçekten uzun yıllar bile geçse kalıcı bi şeydir aşk değil de saygı ve sevgiye daha fazla inanıyorum

İlk Aşk

Bu repertuarda katılımcıların aşk deneyimlerini anlatırken daha çok “ilk aşk” deneyimlerini romantize eden, sonraki ilişkilerini bu “ilk aşk” ile kıyaslayarak değerlendiren açıklamalarıyla karşılaşıyoruz. Buna göre, bazı katılımcılar yaşamış oldukları aşklardan birini “daha farklı ve özel” olarak konumlandırmakta; bu aşkın diğer aşklardan farklı olduğunu ve sonraki ilişki pratiklerinde bu aşkın (veya aşık olunan kişinin) izlerini aradıklarını belirtmektedirler. Örneğin, aşağıdaki alıntıda K5, ilk aşk yaşadığı kişiye ait özellikleri diğer aşk ilişkilerinde de aradığını, sonradan ilişki yaşadığı kişilerin hep bu ilk ilişkideki kişiye benzetilmeye çalışıldığını söylemektedir. Bunu da “klon” metaforunu kullanarak yapmaktadır.

Alıntı-3 (K5, erkek, 21 yaşında, gey)

K5 (...) Hep onun klonu olmaya çalışıyo onu yaratmaya çalışırsın mesela onun karakteri bile olmasa görüntüsü mesela onun mesela hep ona benzetilmeye çalışılır.

Aşağıdaki alıntıda, katılımcı, yaşanan kişiler değişse bile aşkta hissedilen duyguların benzediğini sadece şiddetinin ve yoğunluğunun farklılaştığını söyledikten sonra “unutamadığı” aşktan söz etmektedir. “İnsanın hayatında unutmadığı bir tane aşk olurmuş” söylemiyle herkesin unutmadığı bir aşk yaşadığı varsayımını dile getirmektedir.

Alıntı-4 (K11, erkek, 43 yaşında, heteroseksüel)

K11: Aslında benzerdi yani hani şey değildi hani başlangıçları çok aynıydı benzerdi birbirinden çok ayırabileceğim duygular yaşamadım kişiler farklıydı ama duygular hemen hemen aynıydı ama tabi bunun şiddeti yani yoğunluğu ya da az yoğun olması farklıydı yani hani derler ya insanın hayatında unutmadığı bi tane aşk olurmuş tabi ki böyle bir duygu herkes için olduğu gibi benim için de oldu hiç unutmadığım oldu tabi ki aslında hiçbirini unutmuyosunuz da bi tanesindeki o yoğun paylaşım etki ya da sizin onda bıraktığınız etki farklı oluyo benim için de öyleydi farklı mı olan kişi ii tabi ki daha unutulmuyor yani

Stratejiye Dayanan Aşk

Bazı açıklamalarda, romantik ilişki, stratejiye dayalı bir olgu olarak inşa edilmektedir. Bazı katılımcılar, toplumsal cinsiyet normları ve kültürel beklentiler temelinde, partnerlerinden belirli davranışları beklediklerini ya da kendilerinden beklenen davranışları karşılıklı olacak şekilde yaptıklarını belirtmektedirler. Bunu da zaman zaman aşkı “pazarlama”, “oyun”, “maç” veya “yarışma” ya benzeterek dile getirmektedirler. Örneğin, aşağıdaki ilk alıntıda, K2, “kartlarını açık oynamak” metaforuyla aşk ilişkisinin stratejik oluşuna vurgu yapmaktadır. Diğer alıntıda ise K14, aşkı bir “pazarlama” ilişkisi olarak tarif etmektedir.

Alıntı-5 (K2, 25 yaşında, kadın, heteroseksüel)

K2: Çünkü erkekler şimdiki anın tadını çıkarmayı iyi biliyorlar ama biz kadınlar daha çok hep geleceğe yönelik planlar yaptığımız için bu onları sıkabiliyo ya da eyvah napıcaz biz ilerleyen zamanlarda diye düşündükleri için bu hep sürekli korkutuyo bu yüzden de daha çok akışta kalmamız gerektiğini düşünüyorum

(...)

K2: Eğer ben çok konuşsam bu sefer kartlarımı açık oynamış oluyorum bu yüzden de onların beni anlamasını bekliyorum ha bu belki biraz ee tartışılan bi nokta ama ben daha çok suskunum yani suskunluğu temsil ediyorum.

Alıntı-6 (K14, kadın, 28 yaşında, heteroseksüel)

K14: Yani herkes yediğine içtiğine dikkat ediyö davranışlarına dikkat ediyö giyimine kuşamına dikkat ediyö hani bi kaç ay boyunca makyajsız görmesinin bi imkanı var mı bi erkeğin bi kadını ilk o hemen dış görünüş olarak tamamen daha çok dikkat ediyö işte kendini pazarladığın aylar pazarlamacı olarak düşünelim

(...)

K14: İki tarafta yapıyo kesinlikle yapıyo yapmayanını görmezsin bi yerden sonra hani şöyle söyliyim ilişkilerde özellikle ben hayatımın bi döneminde kısa süreli süreli ilişki çok yaşadım bağlanmaktan korktuğum bi dönemdi her şeyin yalan olduğunu düşündüğüm bi dönemdi çok fazla kişiyle görüşmeye başlıyosun o artık erkek sana onu neden dedi neden öyle öyle baktı nereye dikkat ediyö her şeyi anlıyosun erkeğin bakışlarından konuşmasından e bi yerden sonra tecrübeli bi erkek bi kadının ne yaptığını anlıyodur büyük ihtimalle zaten hani yani ama pazarlama bence aşk

Bilinmezlikten Beslenen Aşk

Bazı katılımcılar, aşkı bir “bilinmezlik” ve “keşif süreci” olarak inşa etmektedirler. Buna göre, aşkın bilinmez ve gizemli oluşu, onu bir keşfetme süreci haline getirmektedir. Dolayısıyla partnerlerin birbirini keşfetme süreci, aşkın sürdürülebilirliği açısından da önemli görülmektedir. Örneğin, aşağıdaki ilk alıntıda K6, partnerinin “kendini geliştirmemesi” durumunda “keşfedilecek bir şeyin” kalmayacağını ve bunun da ilişkideki “gizemi” yok edeceğini söylemektedir. Alıntı-8’deki K3 ise ilişkideki keşfetme sürecinin bitmesi durumunu “aydaki astronot” metaforu üzerinden açıklamaktadır.

Alıntı-7 (K6, kadın, 43 yaşında, heteroseksüel)

K6: Ama ben senin dediğin biliyorum tanıdım dediğin anlarda çünkü değişmiyosa değişim içinde değilse yenilemiyosa kendini geliştirmiyosa ee keşfedilcek bi şey kalmıyodur olduğu yerde farklı kimlikler edinmiyosa hep aynı kimlik anne kimliği ve eş kimliği veya çalışıyosa bi kadın erkek ya da iş kimliğinin varsa onun dışında hiç bi şey katmıyosa kendi kimliklerine e zaten bi süre sonra biliyorsun tanıyorsun birbirini

(...)

K6: Biliniyor olmak zaten gizemi yok ediyö ve ö zaman işte gizem zaten romantik ilişkiyi çok etkileyen bi şey

Alıntı-8 (K3, erkek, 24 yaşında heteroseksüel)

K3: Neden? İşte gözlemlediğim kadarıyla, sadece bu tarz duygular, duyguların yönlendirme-siyle hareket eden insanlar bi yerden sonra bu duyguların yaşattığı hisler veya bu davranışların yaşattığı hisler, duygular monotonlaşıyo ve rutin hale geliyo, yani karşımdaki bana hep aynı şeyleri hissedip, hep aynı şeyi düşünüp, hep aynı şeyleri yaparsan bi yerden sonra heyecan du-yamıyosun hani ve tahmin edilebilir hale geliyo ilişki

(...)

K3: Keşfediyosun, bağlanıyorsun demek istemiyorum ya bağımlı bağlanıyorsun ya bağımlı hale gelmiyorsun da bağlanıyorsun fakat keşif bittikten sonra napacağını bilmiyorsun hani aydaki astronot gibi, aya geliyorsun keşfediyosun, e tamam şimdi ne yapıcım şimdi

İşlevselliği Etkileyen Aşk

Katılımcıların bir kısmı, aşkı “işlevsellik”, “üretkenlik” veya “mutluluk” üzerinden konuşmak-tadırlar. Bazı katılımcılar aşkı kişinin işlevselliğini azaltan, bazıları ise arttıran bir etken olarak ifade etmişlerdir. Örneğin, aşağıdaki alıntıda K1, aşkın işlevselliği azalttığını, bu nedenle de sürekli aşık bir halde yaşayamayacağımızı, oysa sevginin ise insanı daha üretken kıldığını söylemektedir. Böylece, işlevsellik/üretkenlik üzerinden aşk ile sevgi farklılaştırması da yapmış olmaktadır (bkz. “sevgiden farklı olarak aşk” repertuarı).

Alıntı-9 (K1, kadın, 29 yaşında, lezbiyen)

K1: Dönüşmeli zaten bence yani hani şey gibi de geliyo devamlı aşık olarak yaşayamayız hani çünkü çok enerji sarf ettiren bi şey hayatta yapmamız gereken şeyler de var çalışıyoruz hani bi anlamda işlevselliğini de azaltan bi şey ö yüzden hayat devam ediyö ve sürekli aşık olarak yaşayamayız, ö anlamda sevgi aslında hani seni diğer alanlarda daha üretken kılyo hani ö an-lamda dönüşmeli

(...)

K1: hani şey olur ya bi çocuk evde sorunları varsa derste de başarısızdır ama evde daha mut-lu ve güvende olan bi çocuk derslerinde daha başarılı olur öyle gibi aslında yani biraz böyle hani sağlıklı bi ilişkin varsa daha üretken olabilirsin illa olursun demiyeyim de daha üretken olabilirsin mesela atıyorum ben seramikle ve resimle ilgileniyorum hani daha çok ona şey ya-pabiliyorum kendimi verebiliyorum ve hani ee başka alanlarda kendimi geliştirebiliyorum gibi.

Aşağıdaki katılımcılar ise yukarıdakinin aksine aşkın kendilerini mutlu ve enerjik hissettirdiğini ve bir anlamda daha işlevsel kıldığını belirtmektedirler. Böylece aşkı bir “mutluluk” ve “üretkenlik” kaynağı olarak inşa etmektedirler.

Alıntı-10 (K10, erkek, 21 yaşında, gey)

K10: (...) aşık olduğumda mutlu hissettiriyo ya da bi iş yaparken aklıma geliyo böyle daha enerjik oluyorum böyle etkiliyo beni ya aslında işimde günlük hayatımda her alanda beni çok etkileyen bişey

Alıntı-11 (K4, kadın, 25 yaşında lezbiyen)

K4: (...) şu an 3 yıldır bi kız arkadaşım var onunla çok başka şekilde deneyimliyorum yani o kişiden çok bağımsız gelişmiyor bende hikaye ama aşık olduğunda K4'e ne olur diyosan bana mesela onun belli spesifik şeyleri var mesela daha rahat şiir yazabildiğim bi döneme giriyο en azından yükseldiği tavana vurduğu dönemde daha yoğun geçiyο gün ışığını ısısını daha çok hissettiğim bi hale bürünebiliyor daha mutlu uyanabiliyorum huzurluyum mesela

İhtiyaç Olarak Aşk

Birçok katılımcının aşkı bir "ihtiyaç" olarak anlamlandırdıkları görülmektedir. Bununla birlikte, katılımcılar bu ihtiyacı farklı şekillerde tanımlamaktadırlar. Bazı katılımcılar bu ihtiyacı "yalnızlık" veya "boşluk" duygusu üzerinden gerekçelendirirken; bazıları ise doğrudan "açlık" olarak tanımlamaktadır. Örneğin, aşağıdaki alıntılarının her ikisinde de katılımcıların aşkı doğrudan "açlık" üzerinden tanımladıkları görülmektedir.

Alıntı-12 (K14, kadın, 28 yaş, heteroseksüel)

K14: Hissetmek yetmiyor çoğu zaman bunu duymam da gerekiyo duygusal bi açlık ihtiyacı bence aşk bi ihtiyaç mı kesinlikle kesinlikle en büyük ihtiyaçlardan biri bence yani elli altmış yaşına gelsen de ihtiyaç ya

Alıntı-13 (K9, kadın, 28 yaşında, biseksüel)

K9: Gerçekten başka bi şey koyamam çünkü tarif etmesi bence çok güç hani paylaşamama duygusu falan değil kıskançlık falan değil işte o açlık kesinlikle açlık doğru bi kavram ya

Aşağıdaki alıntıda ise katılımcı, aşık olmadığı zaman içinde hissettiği boşluk ve yalnızlık duygusundan bahsetmektedir. Aşık olduğunda ise içindeki bu boşluğun dolduğunu, aşkın bunu "tamamladığını" ve böylece yalnız hissetmediğini söyleyerek aşkı bir tür *ihtiyaç* olarak inşa etmektedir.

Alıntı- 14 (K10, erkek, 21 yaşında, gey)

K10: Başka başka bunun üzerine düşünmemiştim düşünmekte şu anda mutluluk verdi bana düşünmekte güzel bi şey aslında aşk nedir diye imm aşk yani aşk deyince böyle hani içi kıpır kıpır oluyo en azından yalnız hissetmiyorum kendimi böyle bi ee aşık olmadığım zaman bi boşluğa düşüyorum yani boşluğa düşüyorum derken boşluk var bi ve bu boşluğun dolmasını istiyorum aşk bunu tamamlıyo mesela imm

Heteroseksüel Olmayan Aşk

Eşcinsel ve biseksüel katılımcıların aşk hakkındaki konuşmalarında, heteroseksüel katılımcılardan farklı olarak, “heteroseksüel olmayan” bir aşk ve/veya ilişki biçimine dair açıklamalarla da karşılaşırız. Bu konuşmalarda, eşcinseller arasında aşk oranının daha düşük olduğu, flörtleşmenin heteroseksüel ilişkilerdeki gibi yaşanmadığı, eşcinseller arasındaki aşkın egemen kültürün dışında bir aşk biçimi olduğu, eşcinsel ilişkilerde de toplumsal cinsiyete dair rollerin etkilerinin olduğu yönünde açıklamalar söz konusudur. Bunların bazılarında eşcinseller ile heteroseksüeller arasında bir farklılaştırma yapılmaktayken, bazılarında ise pek de farklı olmadıkları dile getirilmektedir.

Örneğin aşağıdaki alıntıda K15, “sağlıklı ve verimli bir süreç” olarak tanımladığı flörtleşme sürecinin eşcinsel ilişkilerde çok mümkün olmadığını ve bunun da çeşitli zorlukları veya tavizleri beraberinde getirdiğini ifade etmektedir. Böylece katılımcı, eşcinseller arasındaki aşkı/ilişkiyi, heteroseksüeller arasındaki ilişkiden farklılaştırmaktadır.

Alıntı-15 (K15, erkek, 29 yaşında, gey)

K15: Ama hani bu süreci kendin tek başına inşa etmekte bi o kadar ee zor hem de çok pratik etme imkanın da yokken mesela şeye çok imrenirim heteroseksüel ilişkilerdeki flört dönemi bence hani çok sağlıklı ve verimli bi süreç flörtleşmek yani hani bu ee hani eşcinsel olarak çok mümkün değil o flört süreci yani cinselliğin ilişkiye katılmamış olması ee burda tabi şeye karşılaşıyorsun hani senin beklentin ve karşıdakinin beklentisi çakışıyo ve burda hani taviz verilmesi gereken bi durum oluyo hani ee hani bu cinsellikle de ilgili olabilir ıı hani cinselliği ilişkinin erken bi döneminde ee yaşamakla ilgili ıı tabi bu bi yandan herhangi bi sosyal norma dahil olmadığı için eşcinseller daha hani şey bi yerde de kalıyo kültür hakim kültür dışında da kalıyo hani içinde yaşadığın kültür dışında ıı bi gerçeklikte ilişkini kurgulamaya çalışıyorsun ee hani kültürün ruhsal olarak seni güvende tutan bi yanı da var ee hani hem tahmin edilebilirlik açısından ıı hem hani o sosyal destek mekanizmaları olarak ee hani burda da daha kendi kendinle kalıyorsun

Aşağıdaki alıntıdaki katılımcı K5 de aşk oranının geyler arasında az olduğunu, genellikle tek gecelik ilişkiler yaşandığını söyleyerek eşcinsel ve heteroseksüel ilişkiler arasında bir fark inşa etmektedir.

Alıntı-16 (K5, erkek, 21 yaşında, gey)

K5: (...) ve ee geyler ve cinsel yönelimi farklı olan insanlarda aşk oranı gerçekten çok az ve çok düşük tabi ki Türkiye Cumhuriyeti ‘nde değil de farklı ülkelerde farklı şekilde ee aşık olanlar evlenenler geyler de vardır ama bu türkiyede türkiye çapında az ve belki de imkansızdır (...) sanki şey gibi hani böyle yaşaması imkansız bi şey var ve ben bunu yaşamışım daha da yani bundan başka bi şey yaşayamam gibi bi bakışın var çok güzel bi şeydi bunu yaşadım ve bi daha da yaşayamam gibi bi düşünce (...) çünkü bu bak normal kadın erkek ilişkisinde çok farklıdır çünkü illaki kadın erkek ilişkisinde aşık olunur hep diğerlerini aratır çünkü hetero arkadaşlarımda çok fazla benim duyduğum duymuşluğum vardır ama gey bireylerde çok aşırı farklıdır çünkü bi kere hayatına birisini aldığı zaman çünkü birileri kanıtlanmış bi şey vardır sen böy-

lesindir böyle hayatına devam etmek zorundasın ve toplumun onu düşündüğü tarzla hareket ediyorlar bu da çok fazla yanlış bi şey ama ne yazık ki böyle o da bi kere geldiği için bundan sonra giremez hayatıma ya yalnız başıma ya tek gecelik ya işte sadece bazı ihtiyaçlarını gidermek için bu ilgi olur sevgi olur birliktelik cinsellik olur bu açıdan ilerliyorlar

Aşağıdaki alıntıda ise K4, lezbiyenler arasındaki ilişkilere dair bir kalıpyargının söz konusu olduğunu, oysa sanılanın aksine lezbiyen ilişkilerde de toplumsal cinsiyet ile bağlantılı sorunların söz konusu olabildiğini ifade etmektedir. Bu açıdan, yukarıdaki katılımcının aksine, eşcinsel ile heteroseksüel ilişkiler arasındaki farklılığı değil benzerliği vurgulamış olmaktadır. Bununla birlikte, katılımcı, feminist bilinç kazanarak geleneksel toplumsal cinsiyet normlarının etkisinden kurtulmaya çalıştıklarını da belirtmektedir.

Alıntı-17 (K4, kadın, 25 yaşında, lezbiyen)

K4: (...) hetero ilişkiler yaşayan kadın arkadaşlar tabi siz şanslısınız şey zannediyo insanlar bi ilişkinin iki öznesi de kadın olduğunda orda hiç bi toplumsal cinsiyete dair sorunlar falan olmuyo zannediyor öyle değil halbuki (...) yani biz böyle toplumsal cinsiyet kodlarından müthiş azade falan hiç bi alerjimizin olmadığı hiç bi travmamızın olmadığı tipolojimizin olmadığı bi ilişki sürdürmüyoruz aksine aksine yani bu bi bardaksa bunun içindeki süt şeker bilmem ne hepimiz bunun içersindeyiz yani hepimiz bu eril dünyanın içersindeyiz hepimiz etkiledi biz de oralarda geldik hiç kimse annesinin karnından doğduğu gibi feminist cinsiyetsiz bi dünyada büyümedi tabiki bizimde alerjilerimiz var toplumsal kodlarımız var ama mesela bunu fark ediyoruz o feminist bilincinde verdiği şeyle dikkat etmeye çalışıyoruz

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, Türkiye’de yaşamakta olan farklı cinsel yönelimlerden bireylerin romantik aşka ilişkin açıklamalarına kaynaklık eden açıklayıcı repertuarların analiz edilmesi amaçlanmıştır. Öncelikle, bu çalışmada ortaya konulan bulguların romantik aşka ilişkin tüm söylemleri kapsamadığını, her sosyal bağlam için geçerli olmadığını belirtmek gerekir. Bu açıdan, elde edilen bulgular, çalışmaya katılan katılımcıların açıklamalarına kaynaklık eden repertuarların/söylemlerin neler olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan, aynı söylemsel bağlamı paylaşan insanların benzer söylemsel kaynakları kullandıkları düşünüldüğünde, elde edilen sonuçların Türkiye bağlamında romantik aşka ilişkin ulaşılabilir ve yaygın söylemsel kaynaklara dair birtakım genel değerlendirmeler yapmaya imkan sağladığı söylenebilir.

Analiz sonucunda, katılımcıların romantik aşka ilişkin söylemlerine kaynaklık eden yedi farklı repertuara ulaşılmıştır. Bu repertuarlar; “sevgiden farklı olarak aşk”, “ilk aşk”, “stratejiye dayanan aşk”, “bilinmezlikten beslenen aşk”, “işlevselliği etkileyen aşk”, “ihtiyaç olarak aşk” ve “heteroseksüel olmayan aşk” tır.

“Sevgiden farklı olarak aşk” repertuarında katılımcılar aşkı, sevgiden farklı (ve çoğunlukla daha olumsuz) bir durum olarak; “geçici, yalan, bencil, basit, insanın kendini eğlendirme biçimi” vb. şekillerde tanımlamışlardır. Aşkın kalıcı olmadığına dair söylemler, onun güvenilmez ve riskli bir alan olarak görülmesine neden olmaktadır. Kalıcılığı ve ilişkinin geleceğine dair verdiği güvenle sevginin aşktan ayrıştırıldığı ve adeta aralarına çizgi çekildiği görülmektedir.

Reik (2006) romantik aşkı, sevgiye hazırlık aşaması olarak görmekte ve çocukların konuşma evresine geçmeden önceki haline benzeterek tanımlamaktadır. Ona göre romantik aşkta yüzeysellik ve gerçekçi olmayan bir yön vardır. Romantik aşkın değeri, çılgınlıktan sevgiye dönüştüğü zaman anlaşılacaktır. Meyers ve Berscheid (1997) de çalışmalarında aşk ve sevgi arasındaki ayrımı ortaya koymaktadırlar. Genç yetişkinlerin cinsel çekicilik ve arzu açısından sevgi ve aşkı birbirinden farklılaştırdıklarını, katılımcıların %94’ünün aşk ile sevgi arasındaki farkın ayrımında olduklarını (“seni seviyorum ama sana aşık değilim”) belirtmişlerdir. Sevginin cinsel bir bileşenin olmadığını, sadece romantik ilişkilerde değil arkadaş ve aile üyeleri için de kullanılabileceğini ortaya koymuşlardır. Çalışmamızın katılımcılarının aşk ve sevgiyi birbirinden farklılaştıran söylemlerini de bu çerçevede açıklamak mümkündür.

Katılımcıların konuşmalarında görüldüğü üzere aşk; toplumsal cinsiyet, benlik, kültür, zaman gibi farklı düzlemlerde iç içe geçen karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu açıdan, onu anlaşılabilir kılmak, geçiciliğinin ve belirsizliğinin kaygan zeminini tanımlamak adına sevgiyle kıyaslama yaptıkları söylenebilir. Aşkın, kişiyi olası hayal kırıklıklarından koruyan saygı ve bağlılıkla beslenen bir sevgiye doğru evrilmesi gerektiğine dair açıklamaları, tam da aşkın bu geçici, belirsiz ve riskli niteliğinden kurtulma arzusu ile ilişkilendirmek mümkündür (Mitchell, 2010).

“İlk aşk” repertuarında, katılımcıların daha önceden yaşadıkları ilişkilerinden bir tanesini (çoğunlukla ilkini) farklı ve özel olarak konumlandıkları, sonrasında yaşadıkları ilişkileri ise adeta bu ilk aşkı (veya bu ilişkideki kişiyi) ölçüt olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Katılımcıların açıklamalarında, zamanla aşka ilişkin düşüncelerinde ve beklentilerinde değişikliklerin olduğu, ilk aşk deneyimlerinde yaşlarının küçük olması ve tecrübesiz olmalarından dolayı yaşadıkları hayal kırıklıklarından söz ettikleri de görülebilmektedir. Bununla birlikte, yine de katılımcıların bu ilk aşk deneyimlerini daha sonraki deneyimlerini etkileyecek kadar önemli bir yerde konumlandıkları söylenebilir. Burada karşımıza çıkan bu “unutulmaz aşk” söyleminin, Gizir’in (2013) belirttiği gibi, toplumda yaygın olan ve sürekli pekiştirilen “gerçek aşk tektir” inancı ile ilişkili olduğu iddia edilebilir.

“Stratejiye dayanan aşk” repertuarının kaynaklık ettiği açıklamalarda, aşk, “kartları açık oynamak, pazarlama, maç” gibi metaforlar üzerinden, tarafların belirli stratejileri kullanmalarının beklediği bir durum olarak inşa edilmektedir. Bu repertuarın, hakim kültürün ataerkil ve heteronormatif söylemlerinden beslendiği düşünülebilir. Bu noktada, strateji olarak tanımlanan şey, aşk ilişkisi içerisinde, erkeklere ve kadınlara ait geleneksel rollere ilişkin kalıplaşmış davranış biçimlerinin bilinmesi

ve bunlara göre davranılmasıdır. Böylece, ilişki; geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin gölgesinde, öznellikten uzak, kişisel deneyimleri göz ardı eden, karşılıklı hamlelerin olduğu bir oyun olarak inşa edilmektedir.

“Stratejiye dayanan aşk” repertuarının popüler kültürden beslenen bir yönünün de olduğu, aşkı bir oyun ve strateji olarak sunan birçok kitap aracılığıyla görülebilir. Bu kaynaklarda genellikle kadın ve erkek dünyalarını kutuplaştıran, toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden aşkı strateji ve oyuna dönüştüren içerikler sunmaktadır. Bu tür kitaplar; birtakım teknikler ve ipuçları aracılığıyla kişilere mutlu ilişkiler geliştirmeyi vaat eden, aşka dair endişe ve sorunlara çözümler sunma ve rehber olma iddiasında olan kitaplar olarak pazarlanmaktadır. Bu kitaplarda; “Erkeğe nasıl seni seviyorum dedirtirsiniz?”, “Hangi erkeğe yatırım yapmalı?”, “Karşı cinsten puan kazanmak, karşı cins nasıl isteklendirilir?”, “Kadınlar ne ister? Erkekler ne bekler?”, “Erkekler mağaralarına çekilir, kadınlar konuşur”, “Erkeğin beyni nasıl yıkanır?”, “Aşkın büyüsünü canlı tutmak”, “Yalnız kalmama dersleri” gibi başlıklar altında aşk ve ilişkiler üzerine taktikler yer almaktadır. “Erkekler Mars’tan, Kadınlar Venüs’ten”, “Ve kadınlar Ve Erkekler”, “Aşk Oyunları Kılavuzu” gibi kitaplar bunlara örnek olarak gösterilebilir (Gray, 1999, s. 37, 184, 273; Uçkan, 2007, s. 23, 26; Coşkundeniz, 2010, s. 15, 41).

“Bilinmezlikten beslenen aşk” repertuarında katılımcılar, aşkı, “bilinmezlik ve “keşfetme” üzerinden inşa etmektedirler. Johnson’a (2001) göre romantik aşk bir bilmeceye benzemektedir (s. 182). Katılımcıların konuşmalarına baktığımızda, esasında bu “bilmece” pek de çözülmek istenmediğine dair açıklamalarla karşılaşmaktayız. Aşk bir “keşif süreci” olarak açıklanırken, “monotonlaşma, gizem, heyecan” gibi kelimelerin sıklıkla kullanıldığını görmekteyiz. Aşkın sürebilmesi, gizemini ve heyecanını kaybetmemesi, bu keşif sürecinin devamlılığı ile ilişkilendirilmektedir.

“İşlevselliği etkileyen aşk” repertuarı kapsamındaki açıklamalara bakıldığında, romantik aşkın kimi katılımcılar için işlevselliği azaltan kimi katılımcılar içinse işlevsel olmayı sağlayan bir anlama sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte katılımcılar üretkenlik ve mutluluk açısından da aşkı açıklamaya çalışmışlardır. Bazı katılımcılar için aşk işlevselliğin önünde bir engel olarak değerlendirilirken bazı katılımcılar ise üretkenliği sağlayan ve mutluluk veren bir şey olarak açıklamıştır. Bu durum tabii ki katılımcıların partneriyle iletişimi ve ilişkideki doyumuyla alakalı olduğu kadar, romantik aşkın “mutluluk, üretkenlik, işlevsellik” üzerinden inşa edildiğini de göstermektedir. Bazı katılımcılar, aşkın işlevselliği ve üretkenliği arttırmasına yönelik açıklamalarını, “sevgiden farklı olarak aşk” söylemiyle bağlantılı bir şekilde yapmaktadırlar. Bu da bize, aşkı sevgiden farklılaştırarak anlamlandırma biçiminin diğer repertuarlarla içiçe geçtiğini ve tüm konuşmaların zemininde işlediğini göstermektedir.

Aşka dair konuşmalarda karşımıza çıkan bir diğer açıklama biçimi ise aşkı “ihtiyaç” olarak tanımlamaktır. Bu tür açıklamalarda, aşk, kişiyi yalnızlıktan kurtaran, boşluk duygularını gideren, sevme-sevilmeye dair bir tür ihtiyaç ve hatta hissedilen bir tür “açlık” olarak inşa edilmektedir. Bu tanımlar ışığında, romantik aşkın duygusal bir ihtiyaç olarak düşünüldüğünü, bununla birlikte tü-

ketim kültürünün pompaladığı aşk temsilleriyle de bir “gereklilik” olarak inşa edildiğini söylemek mümkündür. Özellikle Aybars’ın (2019) aşkla özdeşleşen “sevgililer günü”nü incelediği çalışmasında, tüketim kültürü içinde aşkın nasıl yaşanmasını gerektiğinin de belirlenir hale geldiğinden ve oluşturulan reklam ve medya imajlarının kültürel pratiklerdeki etkilerinden bahsetmektedir. İnşa edilen bir kavram olarak romantik aşk birçok argümanla beslenirken, kültürel pratiklerin içine bir tür gereklik veya ihtiyaç olarak da yerleştirilmekte ve bireylerin anlam dünyalarını ve eylemlerini şekillendirmektedir. Katılımcıların aşkı “boşlukta hissetme, duygusal açlık, ihtiyaç duyulan bir duygu” şeklindeki (ve hatta örtük bir biçimde cinselliği de içeren) tanımlamaları bu çerçevede ele alınabilir.

Bütün bu belirtilenlerin dışında, eşcinsel katılımcıların aşka dair konuşmalarında, heteroseksüel katılımcılardan farklı olarak dile getirilen bazı noktalar da söz konusudur. Buna göre; eşcinseller arasındaki aşk ve ilişki biçimlerinin heteroseksüeller arasındaki aşktan farklı olduğuna dair açıklamaların yanı sıra bazı açılardan aslında o kadar da farklı olmadığı şeklinde açıklamalar da karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada, katılımcılar eşcinseller arasındaki aşkın heteroseksüel ilişkilerden farkını veyahut benzerliğini açıklamaya çalışırken, bir yandan da eşcinsel aşkı heteroseksüel aşk ile kıyaslayarak inşa etmiş olmaktadır. Bu durum, Özkan’ın (2019) orta yetişkinlik dönemindeki geylerin öznel iyi oluşlarını nasıl anlamlandırdıklarını incelediği çalışmasının sonuçlarıyla da örtüşmektedir.

Thorne, Hegarty ve Hepper (2019), Amerika’da ancak LGBTİ hak mücadelesinin güçlenmesi, eşcinselliğin ve biseksüelliğin “hastalık” statüsünden çıkarılması ve eşcinsel evliliğin yasal olarak tanınmasından sonra toplumsal alanda ve benzer şekilde bilimsel alanda da hakim olan heteronormatif bakış açısının belirli oranlarda değişmeye başladığını vurgulamaktadırlar. Söz konusu değişimlerin henüz yeni yeni gerçekleşmeye başladığı Türkiye’de, eşcinsel evliliğin yasal olarak tanınmaması, eşcinseller arasındaki aşk/ilişki biçimlerini ele alan araştırmaların olmayışı, eşcinselliğe yönelik içselleştirilmiş kalıpyargılar ve aşka dair yaygın heteronormatif inançlar, eşcinsel katılımcıların aşka dair açıklamalarını heteroseksüeller arasındaki aşkla kıyaslayarak yapıyor olmalarını da bir ölçüde açıklayabilir.

Sonuç olarak, katılımcıların açıklamalarına ilişkin genel bir değerlendirme yapıldığında; romantik aşkın farklı söylemsel bağlamlarda farklı biçimlerde kurulduğu söylenebilir. Romantik aşk, egemen kültürün ataerkil düzeni içinde, toplumsal cinsiyet normlarının, heteronormatif söylemlerin ve popüler kültürün pompaladığı aşk temsilleriyle ve öznel deneyimlerle yoğrulurken tek bir düzlemde onu tanımlamaya çalışmak mümkün görünmemektedir.

Çalışmaya katılan farklı cinsel yönelimlerden bireylerin söylemlerinde romantik aşka ilişkin belirli düzeyde ortaklaşılan bir anlam dünyası olmakla birlikte, “heteroseksüel olmayan aşk” repertuarı açısından durum farklılaşmaktadır. Eşcinsel katılımcıların, heteroseksüellerden farklı olarak, aşkı heteronormatif kültürün dışında kalarak anlamlandırma çabası (veya mecburiyeti) içinde oldukları söylenebilir. Eşcinseller arasındaki aşkın, heteroseksüeller arasındaki aşka göre mevcut aşk temsilleri ve ilişki pratikleri açısından sınırlı kaynaklara sahip olduğu görülürken, eşcinsel aşk ile

ilgili keşfedilmemiş belirsiz ve çelişkili bir alan ortaya çıkmaktadır. Özkan'ın (2019) çalışmasında da ortaya konulduğu gibi, eşcinsel katılımcılar, bir yandan Türkiye'de eşcinsel evliliğin yasal olmaması, eşcinsellere yönelik olumsuz kalıpyargular ve ilişki pratiğindeki engeller nedeniyle eşcinseller arasındaki aşkın daha az olduğuna dair bir yargıya sahipken, bir yandan da partnerlerin tüm bu zorluklara karşı birlikte olabilmelerine dayanarak eşcinsel aşkı "daha samimi" olarak değerlendirmeleri de söz konusu olabilmektedir. Bu noktada, heteroseksüel olmayan yönelimlerden ve/veya kimliklerden katılımcıların dahil edildiği niteliksel çalışmaların artması, konuya dair daha derinlikli ve kapsamlı bir anlayışa ulaşabilmek adına faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Arkonaç, S. (2017). *Psikolojide söz ve anlam analizi: Niteliksel duruş*. İstanbul: Hiperyayın.
- Aybars, Ö. M. (2019). Yaşam ve anlam dünyaları yeniden kurulmuşken. T. Durna ve N. Durna (Ed.), *Aşkın Halleri* içinde. Ankara: Um:ag Vakfı Yayınları.
- Ayvaz, S. (2017). Aşkın tüketim kültürü üzerinden yeniden anlamlandırılması. *İlef Dergisi*, 4(1), 149-170.
- Badiou, A. (2011). *Aşka övgü* (Çev: Orçun Türkay). İstanbul: Can Yayınları.
- Bayhan, P. ve Işıtan, S. (2010). Ergenlik döneminde ilişkiler: Akran ve romantik ilişkilere genel bakış. *Aile ve Toplum*, 5(20), 33-34.
- Beall, A. E. & Sternberg, R. J. (1995). The social construction of love. *Journal of Social and Personal Relationships*, 12(3), 417-438. doi:10.1177/0265407595123006.
- Becker, E. (1997). *The denial of death*. New York: Free Press Paperbacks.
- Botton, A. (2005). *Aşk Üzerine* (7. Baskı). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Burr, V. (2012). *Sosyal inşacılık* (Çev: S. Arkonaç). İstanbul: Nobel.
- Büyükşahin, A. (2004). Leenin çok boyutlu aşk biçimleri. *Türk Psikoloji Bülteni*, 32(3), 59-72.
- Coşkundeniz, M. (2010). *Ve kadınlar ve erkekler ve aşk*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Cunningham, M. R. (1986). Measuring the physical in physical attractiveness: Quasi-experiments on the sociobiology of female facial beauty. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 925-935.

- Cunningham, M. R., Roberts, A. R., Barbee, A. P., Druen, P. B. & Huan Wu, C. (1995). "Their ideas of beauty are, on the whole, the same as ours": Consistency and variability in the cross-cultural perception of female physical attractiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 261-279.
- Curtis, R. C. & Miller, K. (1986). Believing another likes or dislikes you: Behaviors making the beliefs come true. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 284-290.
- Dion, K. L. & Dion, K. K. (1993). Gender and ethnocultural comparisons in styles of love. *Psychology of Women Quarterly*, 17, 463-473.
- Eagly, A. H. & Wood, W. (1999). The origins of sex differences in human behavior: Evolved dispositions versus social roles. *American Psychologist*, 54, 408-423.
- Feingold, A. (1990). Gender differences in effects of physical attractiveness on romantic attraction: A comparison across five research paradigms. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(5), 981-993.
- Gray, J. (2018). *Erkekler Mars'tan kadınlar Venüs'ten*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Gizir, C. A. (2013). Üniversite öğrencilerinin ilişki inançlarının cinsiyet ve romantik ilişki yaşama durumlarına göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 38(170), 373-383.
- Hazan, C. & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511-524.
- Hazan, C. & Shaver, P. (1990). Love and work: An Attachment-theoretical perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 270-280.
- Hendrick, S. S. (2016). *Yakın İlişkiler Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Johnson, R. A. (2001). *Biz: Romantik aşkın psikolojisi*. İstanbul: Okyanus Yayınları.
- Karandashev, V. (2015). A cultural perspective on romantic love. *Social Psychology and Culture*, 15, 3-21. Doi: 10.9707/2307-0919.1135.
- Kernberg, O. (1974). Barriers to falling and remaining in love. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 22, 486-511.
- Langlois, J. H. & Roggman, L. A. (1990). Attractive faces are only average. *Psychological Science*, 1, 115-121.

- Lee, J. A. (1977). A typology of styles of loving. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 3, 173-182.
- Meyers, A. S. & Berscheid, E. (1997). The language of love: The difference a preposition makes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23, 347-362.
- Mitchell, A. S. (2010). *Aşk sürebilir mi?* (Çev. C. Alpan). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Montoya, M. R., Horton, R. S. & Kirchner, J. (2008). Is actual similarity necessary for attraction? A meta-analysis of actual and perceived similarity. *Journal of Social and Personal Relationships*, 25(6), 889-922. Doi: 10.1177/0265407508096700.
- Morin, S. (1977). Heterosexual bias in psychological research on lesbianism and male homosexuality. *American Psychologist*, 32(8), 629-637.
- Noller, P. (1996). What is this thing called love? Defining the love that supports marriage and family. *Personal Relationships*, 3(1), 97-115. doi: 10.1111/j.1475-6811.1996.tb00106.x.
- Özkan, D. (2019). *Orta yetişkinlik dönemindeki geylerin öznel iyi oluşlarına dair Söylemleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pines, A. M. (2017). *Aşk olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Potter, J. & Wetherell, M. (1995). Discourse Analysis. J. A. Smith, R. Harré ve L.V. Langenhove (Ed.) *Rethinking Methods in Psychology* (s. 80-92) içinde. London: Sage.
- Regan, P. C. ve Berscheid, E. (1997). Gender differences in characteristics desired in a potential sexual and marriage partner. *Journal of Psychology & Human Sexuality*, 9(1), 25-37. doi:10.1300/J056v09n01_02.
- Reik, T. (2006). *Aşk ve şehvet üzerine*. İstanbul: Say Yayınları.
- Rubin, Z. (1970). Measurement of romantic love. *Journal of Personality and Social Psychology*, 16(2), 265-273.
- Sezgin, S. (2013). *Popüler medyada metalaşmış aşk anlatılarının söylemsel analizi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sternberg, R. J. (1986). A triangular theory of love. *Psychological Review*, 93(2), 119-135.
- Sternberg, R. J. (2000). *Aşk bir öyküdür*. İstanbul: Say Yayınları.
- Terry, J. (1999). *An American obsession: Science, medicine and homosexuality in modern society*. Chicago: University

of Chicago Press.

Thorne, S. R., Hegarty, P. & Hepper, E. G. (2019). Equality in theory: From a heteronormative to an inclusive psychology of romantic love. *Theory & Psychology, 29*(2), 1-18. Doi: 10.1177/0959354319826725.

Uçkan, İ. (2007). *Aşk oyunları kılavuzu*. İstanbul: Artemis Yayınları.

Uğurlu, O. ve Şakiroğlu, M. (2013). *Aşkın psikolojisi*. İstanbul: Postiga Yayınları.

Wetherell, M. & Potter, J. (1988). Discourse analysis and the identification of interpretative repertoires. C. Antaki (Ed.), *Analysing everyday explanation: A casebook of methods* (s. 168-183) içinde. London: Sage.

Wilson, G. D. & McLaughlin, C. (2002). *Aşk bilimi*. İstanbul: Çitlembik Yayınları.